

URHEILUKIRJAVUOSI 2021: Elämäkertojen kirjo kasvaa

Elämäkerta näyttää olevan kirjallisuuden tosi-tv – ainakin urheilukirjojen osalta. Lajityyppi oli jälleen vahvasti esillä vuonna 2021. Määrä ei yltänyt aivan edellisen vuoden tasolle, mutta silti neljäsosa urheilukirjoiksi luokiteltavista teoksista oli elämäkerrallisia. Lisäksi muutamissa historiateoksissa lähestyttiin aihetta nimenomaan urheilijakohtaisten tarinoiden kautta.

LÄHES OMALTA ALALAJILTAAN näytti viime vuonna selviytymistarinan piirteitä korostava elämäkerta. Aiemminkin tuttu genre on keskittynyt jääkiekkoilijoiden päihderiippuvuuksiin ja niistä vapautumiseen. Siim Liivikin ja Aki Ollikaisen kirjoittama *Fuck you Liivik* (Siltala) voisi päältä päin – ja etenkin kirjaa lukematta – sijoittua samaan sarjaan. Liivikin tarina nousee kuitenkin tavanomaisen lätkäjätjän muisteluiden ohi. Kirja on mieleen jäävä kuvaus virolaisen maahanmuuttajapojan vaiheista, joihin kuuluu yhtenä osana Suomen mestaruuteen johtanut jääkiekkoilijan ura.

Urheilukirjallisuus on tunnetusti miehistä aluetta, ja erityisen vahvasti maskuliinisuus näkyy näissä selviytymiskertomuksissa. Jääkiekkoilijoiden lisäksi kirjoon kuu-

luu muitakin koskettavia kertomuksia urheilumiehistä, jotka ovat kiivenneet vaatimattomista oloista, kovalla työllä, ainakin oman elämänsä sankariksi. Viime vuonna ilmestyneiden kirjojen päähenkilöistä tällaisia ovat niin maailmanympäripurjehtija Ari Huusela (*Tahdolla maailman ympäri*; Reijo Ruokanen, Otava) kuin luomukehonrakennuksessa kunnostautunut lääkäri Jan Sundell (*Hippokrateen soturi*, Docendo). Vahviamieskisoissa menestynyt jätti Mika Törrö puolestaan kertoi äärimmäisen karun urakaarensa kirjassa *Härkä – vangista vahvimaksi* (Timo Kangasluoma, Docendo).

Merkille pantavaa on, että kuten muussakin mediasa, myös kirjoissa henkilön julkisuusarvo määrittynyt yhä enemmän muun kuin urheilumenestyksen perusteella. Vuonna 2021 ilmestyneistä yli kahdestakymmenestä suomalaisesta elämäkertakirjasta yhdenkään päähenkilö ei ollut olympiavoittaja, maailmanmestareitakin oli vain pari. Äänikirjojen suosion kasvu on osaltaan vauhdittanut elämäkerrallisten teosten julkaisua.

Kuva puhalttaa tiedon eloon

Urheilumuseon jo vuodesta 1980 lähtien järjestämässä Vuoden urheilukirja -kilpailussa ylsi vuoden 2021 finalistien joukkoon kuusi erityyppistä kirjaa: kolme tietokirjaa, kaksi elämäkerrallista teosta sekä yksi romaani.

Urheilukirjakauden piristävä yllättäjä oli jalkapallo-taktiikkaa ja ylipäänsä syvempää futisymmärrystä sarjakuvan keinoin esittelevä *Jalkapallotaktikat* (Vastapaino). Jalkapallon MM-kisa-teemasta väitellyt mediatutkija **Sami Kolamo** ja tietokirjojen kustantajana työskentelevä **Tommi Wallenius** ovat rakentaneet kokonaisuuden, joka tuo kiinnostavaa tietoa useimmille jalkapallohistorian tuntijoille.

Kirjan kuvitus on kokeneen sarjakuvakaksikon **Pentti Otsamo–Pauli Kallio** käsialaa, joka tunnetaan jo pitkälti ajalta jalkapallolehdistä. Nyt Kallion käsikirjoitus ja Otsamon piirrosjälki viimeistelevät taktiikka-aiheen käsittelyn ennenkokemattoman raikkaasti. Tämän kirjan olisin halunnut lukea 10-vuotiaana, mutta vieläkin ei ollut liian myöhäistä.

Vuoden urheilukirja -kilpailussa kunniamaininnan saanut *Tuhannen ja yhden iskun tarinat* (Docendo) kuvaa tyyliä ja lämmöllä suomalaisten nyrkkeilysalien ja -kehien todellisuutta. Teoksen rohkea ja vaikuttavan graafinen ilme nojaa **Sami Lommin** ja **Jussi Talvitien** näyttävään kuviin. Erilaisten toimijoiden lyhyet tarinat valottavat aihetta monipuolisesti, kaikkia toimijoita arvostaen. Lempeää kritiikkiäkin mahtuu mukaan, ja lajin tunnetuimmat tähdet saavat tasaveroisen tilan muiden kanssa. **Sami Schildtin** tekstissä haastattelut on avattu onnistuneesti osaksi kerrontaa. Arvostelulajin luonne pilkahtaa useamman henkilön kohdalla ajatuksessa: ”mielestäni kuitenkin voitin sen ottelun”.

Vaikka nyrkkeilykirja on poikkeuksellisen näyttävä teos koko kirjallisuuden kentässä, vuoden tyylikkäämmän urheilukirjan titteli kuuluu **Pirita Tolvasen** kuvittamalle, ja **Pasi Lönnin** sanoittamalle lastenkirjalle *Rallitalli*. Tolvasen kuvat kuuluvat suomalaisen urheilutaiteen eturiviin! Lisäksi kuvitus laajentaa taitavasti stereotyyppistä – mutta pitkälti todenmukaista – ralli-ihmisen mielikuvaa. Valkoisen ja ylipainoisen miehen rinnalla on erinäköisiä, erikokoisia ja erivärisiä toimijoita.

Tietokirjoja moneen makuun ja tarpeeseen

Toisen Vuoden urheilukirja -kunniamaininnan sai **Mikko Knuutilan** kirjoittama ja Liken kustantama *Suuri harppaus huipulle – Kiinan tie urheilun supervallaksi*. Vielä 15 vuotta sitten tämä teos olisi saattanut sisältää enemmän toivoa paremmasta. Nyt Pekingin talviolympialaisten vuonna Kiinan urheilun jyrä on entistä selvemmin osa antidemokraattista voimaa, jonka kasvava vaikutus ahdistaa.

Knuutilan teos on klassinen tietokirja, josta löytyy uutta tietoa varmasti jokaiselle. Aiheesta ei ole suomeksi vastaavaa teosta – kuten ei kokonaisuutena tai vastaavia tietokirjoja muiden maiden urheilusta.

Professori **Hannu Itkosen** kirjoittama *Liikkumisen sosiologia* on mestarillinen suoritus erityisesti sivumäärältään. Oman tieteenalan testamentin tiivistäminen alle 200 sivuun on Itkoselta enemmän kuin kotimainen kärkitulos. Jää nähtäväksi, miten hänen tietoinen käsitteellinen

irtiottonsa, liikkuminen-termi, otetaan vastaan. Liikkumisen sosiologiassa ei syvennytä siihen perinteiseen liikunta- ja urheilukäsitteiden rajamaastoon, jossa erityisesti moottoriurheilu toimii. Sen sijaan e-urheilua käsitellään tai ainakin esitellään, vaikka lajissa liikkuvat bittien lisäksi vain sormet ja silmämunat.

Itkosen teokseen tiivistyy pitkän uran tuoma tieto ja osaaminen. Valtava työ on nähtävissä myös **Olav Björkstrandin**, **Markku Kasilan** ja **Jorma Saukkokosken** kirjassa *Näin kaikki alkoi – Suomi-kiekon synty- ja alkuvaiheet 1908–1933*. Teosta varten on käyty läpi vakuuttava määrä arkistoaineistoa ja lehtiartikkeleita myös Suomen ulkopuolella. Erityisesti ruotsinkielisistä lehdistä on nostettu esiin tietoa, jota aiempi jääkiekkohistorian tutkimus ei ole huomionnut. Kattavat tilastot täydentävät kokonaisuuden.

Tarkkaan ottaen *Näin kaikki alkoi* -kirjassa on paljon tietoa myös siitä, miten kaikki ei alkanut. Varhaisimmat suomalaiset jääkiekkoilijat pelasivat Euroopan kentillä ennen ensimmäistä maailmansotaa, mutta heidän merkityksensä jääkiekon juurruttamisessa Suomeen jäi yksittäisten lehtijuttujen varaan. *Näin kaikki alkoi* -teos kertoo tarkasti myös ruotsalaisvalmentajien vierailuista eri paikkakunnilla: myöhemmän tutkimuksen tehtäväksi jää selvittää, miksi jääkiekko vakiintui toisille paikkakunnille mutta toisin paikoin valmentajavierailuilla ei ollut mer-

kitystä. Tuleville jääkiekkohistorian tutkijoille Björkstrandin ja kumppaneiden kirja on tärkeä lähtökohta, jonka avulla pääsee kiinni myös aiemmin huomioimattomiin lähteisiin.

Pihtiputaan keihäskarnevaalien perhetarinan välittää teos *Sinivalkoinen keihäskaari* (**Tapani Salo** ja **Pasi Rein**, Docendo). Keihäänheittoheimon yhteisöllistä lämpöä ja nuotioiltojen fiilistä on vaikea välittää kirjan keinoin, mutta aavistuksen siitä saa.

Hieman samaa on **Ville Toivosen** kirjoittamassa raviurheilukirjassa *St. Michel – vauhtijuhlan vuodet 1981–2020*. Suomen merkittävimpiin kuuluvan ravikilpailun

40-vuotisjuhlahistoriikki tarjoaa näyttävää ulkoasua ja kiinnostavasti kirjoitettua tarinaa raviurheilusta, ihmisistä ja hevosista.

Vuoden urheilukirjasta 2021, **Antti Heikkisen** mainiossa romaanissa *Latu*, poimin pari henkilökohtaista huomiota. Viime keväänä äidin sairaalahuoneessa havainnoimani nojaten vahvistan, että Heikkisen kirjassa on erittäin todentuntuisesti kuvattu vahvan morfiinilääkityksen aiheuttamat harha-aistimukset. Toiseksi mietin, että saatoko edes lääkehuuruinen mieli yhdistää vuonna 1941 Tahko Pihkalaa ja salamapallo-nimistä peliä.

MATTI HINTIKKA

tietopalvelukoordinaattori
Urheilumuseo
matti.hintikka@urheilumuseo.fi

